

Zvonko Pažin

DUŽNOSTI I SLUŽBE U MISI PREMA OPĆOJ UREDBI RIMSKOG MISALA VDSB 3(2005)202-204

Prvo izdanje Rimskog misala poslije Drugog vatikanskog sabora odobreno je 1969., drugo izdanje ugledalo je svjetlost dana 1975., a godine 2002. pojavilo se treće "tipsko" izdanje.¹ Opće su uredbe ovog trećeg izdanja proglašene već godine 2000. Ovo potonje se pojavilo u hrvatskom prijevodu², a hrvatsko izdanje samog Misala je u pripremi.

Obradit ćemo glavu III.: *Dužnosti i službe u misi* (br.91-111), te iz glave IV. *Različiti oblici misnog slavlja* (br. 171-195) one dijelove koji se tiču službe đakona, akolite, čitača i ostalih laičkih službi. U osnovi ovo je poglavlje slično odgovarajućem iz prethodnog izdanja. Nova opće uredba neke stvari поближе označava, a u manjem broju slučajeva donosi neke nove elemente.³ Staviti ćemo poseban naglasak na laičke službe, jer nam se čini da su te odredbe manje poznate.

U uvodnom odlomku Opća uredba, pozivajući se na SC 26, 14 i 28, naglašava temeljni nauk glede djelatnog sudjelovanja svekolikog naroda Božjeg u euharistijskom slavlju: "Euharistijsko je slavlje čin Krista i Crkve, to jest svega naroda, okupljenog i uređenog pod biskupom". Ako svi vjernici po sebi sudjeluju u euharistijskom slavlju, onda pojedini službenici dok vrše neku posebnu službu, vrše ono što na njih spada kao udove Kristova tijela – Crkve. Biskup i svećenik ih ne uzima u službu zato što sam ne može sve dospjeti, nego zato što su različite službe svojstvene različitim službenicima. To npr. znači da po naravi stvari neevanđeoska čitanja treba čitati čitač, a ne prezbiter.

1. Službe svetoga reda

Naglašavajući da je euharistija čin Krista i Crkve, Opće uredba, razumljivo, ističe ulogu biskupa koji okuplja Crkvu. Tako, zapravo, biskup ravna svakom zakonitom misnom slavlju "bilo sam, bilo preko prezbitera" (92). Razumljivo je, stoga, da je u osobitoj cijeni euharistijsko slavlje koje predvodi biskup pridružujući sebi prezbitere kao suslavatelje. Ukoliko biskup takvoj euharistiji ne predsjedava, dolikuje da predsjedava barem službi riječi te na koncu slavlja udijeli blagoslov.⁴

Dakle, iako to izgleda po sebi razumljivo, ovdje se naglašava da je biskup onaj koji jamči jedinstvo Kristove Crkve, a to se jedinstvo na osobit način očituje u euharistijskom slavlju. Stoga, iako se to u nekim primjerima – pa i u Crkvi u Hrvata – drugačije shvaća, nema prave euharistije bez biskupa.

---

¹ *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti oecumenici concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli PP. VI promulgatum, Ioannis Pauli PP. II cura recognitum. Editio typica tertia*, Typis Vaticanis A. D. 2002.

² *Rimski misal prerađen prema odluci Svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, objavljen vlašću pape Pavla VI, preuređen brigom pape Ivana Pavla II. Opća uredba. Iz trećeg tipskog izdanja, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004.*

³ U našem razlaganju, ukoliko to ne bude izričito rečeno, pretpostavljamo istovjetnost odredbi drugog i trećeg izdanja, a gdje bude potrebno, upozorit ćemo na novine ovoga izdanja u odnosu na prethodno.

⁴ Za razliku od prethodnog izdanja u sadašnjem se precizira kako biskup u tome slučaju ima na sebi albu, prsni križ, štolu i plašt.

Prezbiteru euharistijskoj službi predsjeda narodu, naviješta spasenje i pridružuje sebi narod u prinošenju žrtve Ocu po Kristu u Duhu Svetom. Prezbiter se k tome još poziva da tako uzvišenu službu čini "dostojanstveno i ponizno". Ovdje se naglašava da svećenik, istina, predsjeda Božjem narodu, ali on također pridružuje narod sebi u slavlju. To znači, da svi aktivno sudjeluju u slavlju, ali svatko prema svojoj službi. Niti je svećenik sam služitelj i prinositelj žrtve pri čemu bi to činio pred narodom i u ime naroda (pri čemu bi narod samo "slušao" misu), niti narod može tu istu žrtvu slaviti bez prezbitere, odnosno biskupa.

Đakon kao zaređeni službenik ima u euharistijskom slavlju vlastite zadaće: naviještati evanđelje, katkada propovijedati, iznositi nakane sveopće molitve, pomagati svećeniku, pripremati oltar, dijeliti euharistiju vjernicima te ponekad upućivati vjernike u tijek i smisao obreda. Osim toga, u brojevima 171-186 Opće uredbe iscrpno opisuju službu đakona u euharistijskom slavlju.

2. Službe Božjeg naroda

Govoreći izričitiije o službi Božjeg naroda, Uredba precizira: "Vjernici u euharistijskom slavlju tvore sveti puk, stečeni narod, kraljevsko svećenstvo, da daju hvalu Bogu te mu ne samo po svećenikovim rukama nego i zajedno s njime prinosе neokaljanu žrtvu te uče prinositi sami sebe." Ovdje je snažno potvrđeno opće svećeništvo naroda Božjega i temeljna uloga duhovne žrtve (prinos samoga sebe). Naglašava se, dakle, da puk zajedno sa svećenikom prinosi, pri čemu, naravno, svatko vrši svoju službu. Posve je krivo mišljenje da sudjelovanje vjernika bude vidljivo time da laici čine ono što spada na svećenika. Služba laika nije propovijedati ili pjevati predslavlje. To bi bio samo nered. Ne iskazuje se zajedničko slavljenje prezbitera i vjernika u tome da svi sve rade, nego da svatko vrši ono što na njega spada, ma što o tome mislili neki "napredni" laici u zemljama njemačkog govornog područja.⁵ Vjernici se, dakle, pozivaju da euharistiju slave radosno, skladno i u zajedništvu sa svima onima koji sudjeluju, tako da tvore "jedno tijelo". Budući da svi zajedno slave euharistiju, vjernici se potiču da rado preuzmu i neku posebnu službu ili zadaću, pokaže li se to potrebno i korisno.

3. Posebne službe

a) Akolit i čitač

Akolit je "postavljeni" službenik. Akolitat je, dakle, služba koja je zamijenila prijašnji "niži red". U Crkvi u Hrvata jedva da ima "stalnih" akolita, nego je to redovito služba koji dobivaju kandidati za svećeništvo. Opća uredba tu službu kratko opisuje: "Akolit se postavlja za službu oltaru te za pomoć svećeniku i đakonu." U "Različitim oblicima misnog slavlja" (glava IV.) određuje se pobliže koje su dužnosti akolita. U ulaznom ophodu akolit može nositi križ, a za vrijeme cijelog slavlja on je na službu svećeniku i đakonu. Kad nema đakona akolit poslije sveopće molitve pripravi oltar (stavlja misal,

---

⁵ Evo pomalo zločestog primjera. Za jednog Nijemca je po sebi razumljivo da se pri jednom operativnom zahvatu striktno razlikuje uloga kirurga od uloge sestre instrumentarke. Međutim, kada taj isti kirurg dođe na nedjeljnu misu, rado bi propovijedao, jer je završio i studij teologije. Politikom "pobrkanih" lončića samo ćemo uvesti još veći nered, a probleme u liturgiji (kojih ima i koji postoje) takvim zahtjevima i postupcima nećemo riješiti, nego samo još više zaoštriti.

tjelesnik, kalež i ubrus) te prima misne darove i predaje ih svećeniku. Akolit može kao izvanredni djelatelj pomagati svećeniku u dijeljenju pričesti. Kad nema đakona akolit poslije pričesti odnosi posuđe na stolić i tamo ga čisti, briše i sprema.

Čitač se postavlja za čitanje Svetoga pisma osim evanđelja. Jednako tako može predvoditi nakane sveopće molitve i pripjevni psalam. Kad nema đakona, čitač može u ulaznom ophodu svečano nositi evanđelistar.

b) Ostale službe (100-107)

Ako nedostaje akolit, tu službu mogu vršiti poslužitelji laici, što uključuje i (opunomoćeni) izvanredne djelatelje pričesti.⁶ Slično je i s čitačima. Ukoliko nema postavljenih čitača, za navještaj Božje riječi mogu se uzeti i prikladni laici. Naglašavamo. Kad govorimo o akolitima i čitačima, mislimo na uvedene, od biskupa trajno "postavljene" službenike (što odgovara starim "nižim redovima"). Međutim, ako takvih službenika nema, onda se mogu uzeti prikladni laici koji privremenom odredbom na određeno vrijeme vrše službu akolita ili čitača, a da u isto vrijeme nisu uvedeni, odnosno postavljeni službenici.

Za pjevane dijelove mise kao posebni službenici poimence se navode *psalmisti*, *pjevačka škola* ili *pjevački zbor*, *orguljaš* i *zborovođa*.

Od ostalih službi navode se *tumač* (komentator koji uvodi u pojedine dijelove slavlja), *oni koji prikupljaju darove*, *vratar* koji u nekim krajevima dočekuju vjernike i raspoređuje ih na zgodna mjesta, te *sakristan*. Opća uredba predviđa, osobito za stolne i veće crkve službu *obredničara* (ceremonijara) koji će se skrbiti da se cjelokupno bogoslužje sa svim službenicima skladno odvija.

Valja osobito vrednovati ove odredbe. Predviđaju se različite službe potrebne i korisne za skladno i dostojanstveno odvijanje bogoslužja, što, naravno, pokazuje i zajedničkarski značaj ovih slavlja. Međutim, sada dolazi jedna ozbiljna nelogičnost. U broju 107 izričito se veli: "Liturgijske službe koje nisu vlastite svećeniku i đakonu i o kojima se govori u gornjim brojevima (100-106)⁷, župnik ili upravitelj crkve – liturgijskim blagoslovom ili privremenim odabirom – mogu povjeriti prikladnim vjernicima laicima.". Što to znači? Znači da imamo sustav na dva kolosijeka. Biskup postavlja čitače i akolite, a župnik može svečanim bogoslužjem uvesti u (privremenu službu) one koji vrše službe čitača, akolita itd.

c) Liturgijske službe žena

Pavao VI u apostolskom pismu *Ministeria quaedam* izričito veli da je ustanova čitača i akolita pridržana samo za muškarce.⁸ Međutim, za izvanredne se službenike mogu imenovati muževi i žene. Tako se npr. u instrukciji za *pravilno provođenje konstitucije o svetoj liturgiji* od 5. rujna 1970. ženama dopušta u bogoslužju čitati

---

⁶ Prethodna Opća uredba u br. 70. precizira da takve službe mogu obnašati i žene, dočim nova Opća uredba jednostavno kaže "laici", ne govoreći spolu. Iz toga se daje zaključiti da se te službe mogu vršiti bez obzira na spol.

⁷ Dakle, oni koji vrše službu akolita, čitača, psalmista, sakristana, tumača, ceremonijara, vratar, skupljača darova itd.

⁸ "Prema časnoj predaji Crkve, ustanova čitača i akolita pridržana je za muškarce" (PAVAO VI., *Apostolsko pismo "Ministeria quaedam"*, br. VII. u: *Rimski pontifikal*, Zagreb, 1988.).

čitanja osim evanđelja. U instrukciji *Immense caritatis* Kongregacije za sakramente od 29. 1. 1973. dopušta se ženama da budu izvanredni djelitelji pričesti. Neobična je odredba instrukcije *Inaestimabile donum* Kongregacije za sakramente i bogoštovlje od 3. 4. 1980. koja u br. 18 kaže: "Ženama nije dopušteno preuzeti službu akolite ili poslužitelja kod oltara". Dakle, prema toj odredbi, žene ne mogu biti ni "ministrantice", a mogu biti izvanredni djelitelji pričesti!

Međutim, ZKP u kan. 906 kaže: "Neka svećenik ne slavi euharistijsku žrtvu bez sudjelovanja barem jednog vjernika, osim ako ima opravdanih razloga." Budući da se izraz *fidelis* upotrebljava bez obzira na spol, trebalo je čekati izjavu predsjedničke komisije za Zakonik, nadbiskupa Castilla Lare od 14. 2. 1983.: "Što se tiče razlikovanja muškaraca i žena na crkvenom području, s izuzetkom reda i institucionalnih službi, nema razlike između muškaraca i drugoga spola."

U nas je određenu zabunu donijela IKA 1994. kad je objavila kako je moguće da žene budu uvedene u službu čitača i akolite. No očigledno je da su bili pogrešno razumjeli. Jedno je, naime, vršiti ono što po sebi spada na čitača (tj. čitati Sveto pismo pred zajednicom vjernika), odnosno vršiti ono što po sebi spada na akolitu (tj. posluživati kod oltara i dijeliti pričest), a nešto posve drugo je *biti* čitač ili akolit, tj. biti svečano uveden, odnosno postavljen u tu službu. Tako zakonik kanonskoga prava jasno veli:

Kan. 230 § 2: Laici mogu na temelju privremene odredbe (*ex temporanea deputatione*) vršiti službu čitača u bogoslužnim činima...

§ 3: Gdje bi potreba Crkve to savjetovala, ako nema službenika, mogu i laici, iako nisu čitači ili akoliti, preuzeti neke njihove službe, naime, obavljati službu riječi, predvoditi u bogoslužnim molitvama, krstiti i dijeliti svetu pričest prema pravnim propisima.

Bilo je postavljeno pitanje Papinskom vijeću za autentično tumačenje ZKP: Mogu li se među liturgijske čine koje prema kan. 230 § 2 mogu vršiti laici, muževi i žene, ubrojiti i služba oltara (*servitium ad altare*)? Odgovor je bio: Da, prema instrukcijama koje će dati apostolska stolica.⁹

U četvrtoj točki svoga odgovora Vijeće izričito veli: "Trebalo je biti jasno da se rečene liturgijske službe laika vrše "ex temporanea deputatione" (na temelju privremene odredbe) prema sudu biskupa bez ikakvog prava da ih se vrši od strane laika, bili oni muškarci ili žene." Dakle, nema govora o tome da bi žene bile uvedene u službu čitača ili akolita. One mogu vršiti tu službu, kao i ostale službe, samo "*ex temporanea deputatione*".¹⁰

4. Poteškoće vezane uz izvanredne službenike

Evo "telegrafski" nekoliko osnovnih misli.

---

⁹ Prema: *Enchiririon Vaticanum. Documenti ufficiali della Santa Sede, vol. 4. EDB Bologna, 1994., str. 305-307.*

¹⁰ Dakle, žene su isključene iz bivših "nižih redova", koje se u današnjem ustrojstvu smatraju trajnim i postavljenim službama (akolitat i lektorat).

- *Svojstveno je protestantima* da nemaju zaređenih službenika, nego imaju službenike koje zajednica na određeno vrijeme, delegira za pojedine službe.¹¹
- *Katolička je crkva* u svojoj povijesti imala jasno određene službe koje su se čak nazivale "nižim redovima". Sve su to bile trajne službe u koje je uvodio biskup. Tako je npr. vratar je bila časna služba: nije bilo nevažno tko dolazi na liturgijski sastanak. Npr. katekumeni i pokornici nisu mogli sudjelovati uopće na euharistiji – nego (eventualno) na prvom dijelu. Čitač je također bila važna služba.¹² Jednako tako i egzorcist: on je sudjelovao u katehezi i liturgiji katekumena. Jednako tako akolita, đakon... Sve su to bile stalne službe, nipošto "*ex temporanea deputatione*".
- *Danas* imamo puno "protestantskih" neuvedenih i nezaređenih službenika: čitači, ministranti ("akoliti"), izvanredni djelatnici pričesti, zvonari i sakristani, katehete i laički voditelji zajednica u misijskim krajevima. I nitko od njih od biskupa trajno uveden, odnosno postavljen, nitko od njih zaređen. Naši su redoviti čitači po župama zapravo "priučeni", *ex temporanea deputatione*. Kod oltara nam službu akolita *de facto* vrše "slatka dječica" ili po koji stariji ministrant. Slično tome nisu od biskupa postavljeni ni voditelji pjevanja, sakristani, vjeroučitelji...
- *Župnici – djelatnici službi?* Po prvi puta se u povijesti uvodi mogućnost da župnik liturgijskim činom uvodi nekoga službenika u privremenu službu, dok to isto – za trajne službenike – čini biskup. A biskup je onaj koji bi – po prirodi stvari – trebao bdjeti nad cjelokupnim bososlužjem u svojoj mjesnoj Crkvi.
- *Žene, liturgijski službenici?* U tom kontekstu onda možemo razgovarati i o liturgijskoj ulozi žena. Naime, župnici nerado predlažu biskupu da neke vjernike iz svoje župe uvede, tj. "postavi" u službu lektora ili akolite jer bi time automatski isključili žene, koje su vrlo često glavne čitačice.

5. Praktična primjena ovih odredaba

Iznijeli smo neke nelogičnosti. Budući da, naravno, ne možemo utjecati na postojeće odredbe, pogledajmo što nam one nude i kakve nam se mogućnosti otvaraju.

Otkrivanje i vrednovanje određenih službi. Trebamo imati na umu da Opća uredba izričito govori o nekim službama u euharistijskom slavlju *koje nisu vlastite svećeniku ili đakonu*. Tako npr. *ne spada* po sebi na svećenika da čita neevanđeoska čitanja ili da govori nakane sveopće molitve.¹³ Naglašavamo da je važno i otkrivati i vrednovati ove službe. Budu li vjernici primijetili da tim službama pristupamo ozbiljno i odgovorno, te da ih stvarno vrednujemo, i oni će ih početi tako doživljavati.

Mudar odabir liturgijskih službenika. Bit će važno izabrati valjane suradnike. Ne treba malaksati, ako se na početku učini da ih nema ili da se ne bi htjeli staviti u službu oni koji su prikladni. Budu li vjernici vidjeli da svećenik vrednuje njihov rad i njihovu ulogu, sigurno će to znati cijeniti.

¹¹ U njih nema trajnih službi i "neizbrisivog pečata".

¹² Tako je sv. Polion iz Cibala pred Probom ponosno izjavio da je on predstojnik čitača. Svoju je službu smatrao važnom i časnom.

¹³ Biskupi su znali pripovijedati kako su u nekim crkvama vidjeli župnike koji su na oltaru koristili manual elektronskih orgulja, da bi svirali za vrijeme slavlja. Iako nije lako u uvijek naći orguljaša, ne bismo trebali dopustiti da svećenik bude nalik onim glazbenicima koji nastupaju na način "jedan čovjek – jedan orkestar".

Svečano uvođenje u službu (na određeni broj godina). Kao što Opća uredba predviđa, bit će korisno liturgijsko slavlje uvođenja u koju od tih službi, za koju se naglasi da je na određeno vrijeme. Ne postoje službeni liturgijski tekstovi. Stoga će župnik sam sastaviti prikladan obred ili će se poslužiti materijalima koji su već objavljeni.¹⁴

Određena teološka i liturgijska priprava. Za službe odraslih laika bit će korisna pa i potrebna određena teološka izobrazba. U tome smislu treba sigurno cijeliti postojeću Školu za animatore u župskim zajednicama.

Odredbe na biskupijskoj razini. Iako to može zvučati stereotipno, bilo bi dobro da se glede ovih pitanja donesu i neke sinodske odredbe za našu biskupiju. Naime, kada su u pitanju "neuvedene" službe, sve je, baš sve prepušteno razboritosti i (ne)spretnosti pojedinih župnika, tako da kod nekih vjernika stvara pomutnju kada vide da se neki običaji i neke službe veoma razlikuju od župe do župe. Za određeni broj vjernika je problematično da žene preuzmu bilo kakvu službu, pogotovo službu izvanrednog djelatnika pričesti. Prema tome, kada bi u takvim i sličnim pitanjima postojale jasne odredbe i propisi na biskupskoj razini, onda bi se to moglo i proglasiti i dati na uvid i onda na istovjetan način provoditi u cijeloj biskupiji. Načelo "pastoralne razboritosti" se znade poprilično razlikovati od župnika do župnika i tako stvarati određene neprilike, jer se, eto, u onoj župi nešto može, a u ovoj župi ne može. Konačno, ljudi su od pamtivijeka upravo zbog nejasnoća i nereda donosili zakone koji onda vrijede za sve jednako.

---

¹⁴ I u ovom su časopisu objavljeni materijali npr. za primanje među ministrante.